

Załącznik do decyzji 16/16/2022
Świętokrzyskiego Wojewódzkiego
Konservatora Zabytków w Kielcach
z dnia 07.10.2022 r.
Znak KR.16.16.514.2022.002

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
w KIELCACH
ul. Ignacego Paderewskiego 34 A
25-502 Kielce, tel. 41 330 18 00

Małgorzata Misztal

Kielce, marzec 2022 r.
Świętokrzyski Wojewódzki
Konservator Zabytków w Kielcach

J. Modras
mgr Joanna Modras

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
GOTYCKIEGO TRYPTYKU
Z KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO W TARCZKU**

Tryptyk z kościoła św. Idziego w Tarczku datowany jest na około 1530 rok. Prawdopodobnie powstał dla tej świątyni, o czym może świadczyć obecność patrona na jednej ze scen. Autorstwo dzieła przypisywane jest Mistrzowi Tryptyku z Szyku¹. Zabytek jest równocześnie przedmiotem kultu- pełni funkcję ołtarza głównego w kościele parafialnym.

¹ Wojciech Walanus, *Zwieńczenia półkoliste w malopolskich nastawach ołtarzowych pierwszej połowy XVI wieku*, w: *Imagines pictae : Studia nad gotyckim malarstwem w Polsce* red. M. Walanus, M. Walczak, Kraków 2016

Do 1955 roku znane były jedynie boczne skrzydła, gdyż scena środkowa została po przycięciu użyta jako podobrazie do przedstawienia św. Idziego w ołtarzu bocznym,

W 1956 roku obiekt był konserwowany na Wydziale Konserwacji A.S.P. w Warszawie, wówczas istniało jeszcze półkoliste zwieńczenie z relikwiami sceny Koronacji Matki Boskiej². W trakcie prac konserwatorskich powierzchnia malowideł została zabezpieczona bibulką japońską na masę woskową, natomiast **zaprawę podklejano iniekcjami z polimetakrylanu butylu w toluenie**³. Po usunięciu przemalowań ścieniono obraz centralny, zaimpregnowano podobrazie szelakiem, wykonano parkietaż. Zrekonstruowano format obrazu środkowego porównując go z zachowanymi skrzydłami. Zrekonstruowano ramę otaczającą malowidło. Obraz wyretuszowano, a po zawerniksowaniu warstwę malarską zmatowiono pastą woskową

Okolo 1999 roku konserwowany przez Marka Mazurka i Alinę Celichowską - wówczas zwieńczenia już nie było. Według relacji p. Celichowskiej w trakcie działań przy konsolidacji warstwy malarskiej **stosowano materiały pochodzenia naturalnego: kleje glutynowe**. Prace wykonane były z bardzo dużą starannością i na wysokim poziomie artystycznym.

Obecnie, po ponad 20 latach stan tryptyku wymaga pilnej interwencji z powodu konieczności podklejenia lokalnych pęcherzy zaprawy z warstwą malarską, które grożą osypaniem. W związku z potrzebą uporządkowania estetycznego całego wnętrza rozważa się wprowadzenie pewnych korekt estetycznych w sposobie eksponowania tego cennego zabytku.

Źródła:

1. Jadwiga Warsztoczek-Wardzyńska. Tryptyk z Tarczka, Ochrona Zabytków 1958, nr 11/1-2 (40-41), s. 95-118

² Fotografia zwieńczenia wykonana w 1908 r. przez S. Zaborowskiego znajduje się w Fototece IHS UJ sygn. IHSUJ P 008817 - opublikowana przez W. Walanusa, op.cit. il 5.

³ Polimetakrylan butylu (PMB) należy do polimerów miękkich i elastycznych. Rozpuszcza się w węglowodorach aromatycznych, węglowodorach chlorowanych, estrach i ketonach, nierozpuszczalny w alkoholach, acetonitrylu i DMF. W benzynie lakowej rozpuszczają się tylko gatunki o niskim stopniu polimeryzacji. Miętkość substancji powoduje dużą kurczliwość. Sieciuje pod wpływem światła. Używany obecnie po modyfikacjach jako kopolimer przy produkcji farb akrylowych.

Ostatnia konserwacja przeprowadzona około 20 lat temu wymaga odświeżenia. Trudne warunki mikroklimatu panujące we wnętrzu spowodowały częściowe zmatowienie werniksu i zakurzenie powierzchni. Pojawiły się odwarstwienia (pęcherze) oraz nowe ubytki zaprawy z warstwą malarską, które wymagają pilnego podklejenia oraz uzupełnienia ubytków. Niektóre pęcherze zaprawy są zabezpieczone bibulką japońską, co świadczy o trosce opiekunów.

W świetle bocznym czytelne są deformacje płaszczyzny desek, odwarstwienia zaprawy od podłoża oraz gęsta drobna siatka spękań warstwy malarskiej wraz z zaprawą. Lokalnie łuski mają nieznacznie uniesione krawędzie.

Analizując wygląd tryptyku wyraźnie odznacza się zrekonstruowana rama wokół sceny Zaśnięcia Matki Boskiej. Na ramach skrzydeł bocznych czytelne są złuszczenia i rozwarstwienia uzupełnień.

Założenia konserwatorskie:

Zaobserwowano potrzebę przeprowadzenia prac konserwatorskich zarówno pod względem technicznym jak i estetycznym.

A. Najpilniejsze i absolutnie niezbędne jest podklejenie odwarstwień zaprawy, które grożą osypaniem warstwy malarskiej. W trakcie prowadzenia tych zabiegów powinno zostać wykonane oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych oraz próby ewentualnego usunięcia lub regeneracji wtórnego werniksu, a także dokładne przeanalizowanie stanu zachowania obiektu, co pozwoli na właściwe doprecyzowanie metodyki i dalszego programu prac.

B. Ze względów estetycznych powinno się oczyścić warstwę malarską z zabrudzeń powierzchniowych i pociemniałego werniksu. Ponieważ ogromnym atutem konserwacji prowadzonej przez M. Mazurka jest bardzo staranny retusz, powinien on zostać w miarę możliwości zachowany (niezbędne są próby oczyszczania powierzchni i ewentualnego usuwania werniksu z pozostawieniem punktowań- może to być problematyczne ze względu na dodatek werniksu do farb retuszarskich).

C. Zrekonstruowana rama wokół sceny centralnej znacznie odróżnia się od ramy wokół skrzydeł z powodu braku ornamentu w zaprawie oraz czerwieni zewnętrznej opaski na ramie. Rozważenia wymaga również wprowadzenie korekty uzupełnień złocień na ramach i w

grawerowanych tłach- ten zakres działań jest zasadny do podjęcia podczas prac remontowych w prezbiterium i związanej z nimi potrzeby przemieszczenia tryptyku.

D. W związku z potrzebą uporządkowania estetycznego całego wnętrza kościoła, a zwłaszcza prezbiterium trzeba przeanalizować przy tej okazji zasadność niektórych zastanych, wtórnych rozwiązań estetycznych i konstrukcyjnych:

- Tablice przymocowane są do ramy z metalowych kątowników. Do tego elementu montowane bywają również dekoracje okolicznościowe, po których pozostawiono różne sznurki. Całość nie wygląda estetycznie.
- Zrekonstruowana predella, o szerokości równej rozłożonym skrzydłom wykonana jest z prostych desek zabezpieczonych w szarym kolorze- rozważane jest wyeksponowanie nieco wyżej retabulum, umieszczenie go na nowej predelli, w którą wkomponowane zostanie tabernakulum.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

- program obejmuje wyłącznie zakres prac przy dziele sztuki. Nie obejmuje zakresu działań związanych z ewentualną nową aranżacją wnętrza i zmianami montażu oraz predelli

(wspomniane w punkcie D.).

1. Dokumentacja fotograficzna i opisowa obiektu przed konserwacją.
2. Wykonanie prób wrażliwości na rozpuszczalniki spoiwa do zabezpieczeń powierzchniowych na warstwie malarskiej i na złączeniach.
3. Zabezpieczenie osypujących się fragmentów warstwy malarskiej (bibułka japońska na PAW, masę woskową lub BEVE).
4. Demontaż obiektu i przewiezienie do pracowni. Wstępnie proponuje się prowadzenie konserwacji etapami, by pozostała część ołtarza mogła służyć celom kultu.
5. Wykonanie prób oczyszczania powierzchni malowideł.
6. Podklejenie odspojen zaprawy- preferuje się użycie klejów glutynowych, jednak gdyby adhezja nie była wystarczająca będzie konieczna próba uaktywnienia zastosowanego

wcześniej polimetakrylanu lub użycie klejów syntetycznych kompatybilnych do użytego w połowie XX wieku tworzywa syntetycznego (np. BEVA 371 w toluenie).

7. Oczyszczenie lica i odwrocia z zabrudzeń powierzchniowych oraz w miarę możliwości werniksów. Zakres tych działań będzie możliwy do ustalenia po wykonaniu prób.

8. Usunięcie wtórnych łuszczących się wtórnych nawarstwień na ramach.

9. Usunięcie gładkiej zaprawy z ramy wokół obrazu centralnego. Na etapie obecnego rozpoznania zakłada się, że nie będzie potrzeby wymiany całej ramy.

10. Uzupelnienie ubytków zaprawy - gruntem kredowo- klejowym.

11. Opracowanie zaprawy na ramie obrazu centralnego- rekonstrukcja ornamentu.

12. Uzupelnienie ubytków złoczeń przy użyciu materiałów analogicznych do oryginału: złota płatkowego i srebra. W zależności od stanu zachowania uzupelnienia będą wykonywane płatkami lub proszkiem. Technika rekonstrukcji wybrana zostanie na podstawie prób. Wstępnie zakłada się zastosowanie złoczenia na pulment w technice klejowej, jednak z możliwością zastąpienia jej systemem Kölner- decyzja podjęta zostanie po wykonaniu prób.

13. Uzupelnienie ubytków zaprawy i warstwy malarskiej (zaprawa kredowo- klejowa lub kit akrylowy)

14. Opracowanie powierzchni zaprawy w sposób naśladowający strukturę powierzchni malowideł.

15. Retusz warstwy malarskiej akwarela oraz farby konserwatorskie Restauro Maimeri lub Gamblin.

16. Zabezpieczenie powierzchni malowidła werniksem.

W trakcie prac konserwatorskich przy obiekcie będzie czas na dokładne poznanie jego stanu technicznego oraz zaproponowanie nowego systemu wspomagającego bezpieczne eksponowanie dzieła- projekt związany z korektą aranżacji plastycznej i funkcjonalnej prezbiterium uzgodniony z Konserwatorem Diecezjalnym oraz z WUOZ w Kielcach.

Małgorzata Misztal

